

שערים מצוינים

לקט הלכות

נערך מכתבי מוריניו הגאון רבי יואל מקלב שליט"א

קצת מדיני הזכרה בתפילה

שאלה: מי ששכח לומר יעלה ויבוא בתפילתו ונזכר לאחר שהתחיל לומר מודים קודם שסיים את תפילתו [דדינו לחזור לברכת רצה, כמבואר שו"ע סי' תכ"ב ס"א] וטעה ולא חזר לתחילת הברכה אלא פתח ב'יעלה ויבוא' וחתם ב'ותחזינה עינינו', אם יצא יד"ח או שצריך לחזור לתחילת 'רצה'.

תשובה: לכאורה יסוד השאלה האם מה שחיסר בברכה את פתיחתה מעכב או לא, והנה במי שחיסר רצה והתחיל ב'ואישי ישראל' כ' במשנ"ב (סי' ק"כ סק"א) לדון שלא כהמג"א שכ' בזה שחשוב משנה ממטבע ולא יצא, דמאחר והיו שנהגו במנחה לפתוח רק ב'ואישי ישראל' שמא ל"ח משנה ממטבע. ולכאורה לפי"ז כשהתחיל ב'ותחזינה עינינו' י"ל שגרע וחשוב לכו"ע משנה ממטבע. [ברם יעויין בעמק ברכה (תפילה אות ד') שכ' דנראה ברור שאפ"ל אם התחיל ב'ותחזינה עינינו' ג"כ יצא כיון שאמר עיקר ענין הברכה וחתמתה, ודבריו צ"ע מנ"ל דמה שמבקשים קודם לכן על התפילה שתקבל ברצון אינו מעיקר הברכה.] אכן י"ל דאף שחיסר עיקר הברכה מ"מ יצא וכמש"כ הביה"ל (סי' קי"ז ס"ה ד"ה אם וסי' קי"ט ס"ג ד"ה אם דילג) דדעת הגר"א שכל שחתם כדן יצא. ומו"ר הגר"ח שליט"א כ' בתשובה בספר אישי ישראל (מ"ג) שאפשר לסמוך בדיעבד על הגר"א.

ושמעתי מידידי הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א להעיר בזה דאין כאן ספק ברכה כלל, דהלא אף אי נימא דלא יצא ידי חובת תפילת שבת מ"מ ידי חובת תפילת יו"ט יצא, עכ"ל. ומיהו לא ברירא האי דינא שיהיה יוצא בה ידי חובת תפילת יו"ט דהא איפליגו בה רבוותא דהרחיד"א (מחזיק ברכה סי' רס"ח סק"ט) כתב באמת שיכול לחלק תפילתיו ולהתפלל של שבת לחוד ושל יו"ט לחוד, וכ"מ בתהילה לדוד (שם סט"ז). [ועי' בשו"ת התעוררות התשובה ח"א סי' קי"ב] ברם יעויין במאמר מרדכי (שם סק"ט) שכתב דלא יצא.

שאלה: מי ששכח יעלה ויבוא בתפילת מעריב של ליל שבת חול המועד או ליל שבת ר"ח אם צריך לחזור.

תשובה: בשו"ע (קי"ד ס"ה) כתב במי שטעה בימות הגשמים ולא אמר גשם ולא הזכיר טל דחוזר. ובגליון הגרע"א (שם) כתב בזה דבליל שבת אין מחזירין אותו שהלא קי"ל (מג"א סי' רס"ח סק"ט) שאם התפלל מעין שבע בליל שבת יצא, ואף שאין בה הזכרת גשמים, א"כ ה"ה במי שהתפלל בליל שבת כראוי אלא שלא הזכיר כנ"ל יצא דלא גרע מהמתפלל מעין שבע, והניח בצ"ע לדינא. ובדעת תורה (סי' רס"ח ס"ג) כתב דלפי"ז ה"ה בנידו"ד אין לחזור דלא גרע מהמתפלל מעין שבע שאינו מזכיר יעלה ויבוא, והעיר שם דכל זה הוא דוקא להמג"א הנזכר, ואולם להא"ר שחולק בזה וס"ל שדוקא כששמע מהש"ץ דחשבו חכמים להש"ץ במקום ז' הוא דיוצא אבל כשאומרה ביחיד אינו יוצא (וכ"ד מאמר מרדכי), לזה י"ל דכשמתפלל היחיד תפילת ז' ולא הזכיר גשם או יעלה ויבוא לא יצא.

אכן יעויין במשנ"ב (רס"ח סק"ח) ובביה"ל (שם ד"ה ושמע) שתפס לדינא כהא"ר שאין היחיד יוצא יד"ח בברכת מעין שבע ואפ"ה העתיק (סי' קי"ד ביה"ל ד"ה מחזירין) דברי הגרע"א לדינא לענין

אולם בנדו"ד יל"ד מטעם אחר שלא יצא, והוא דמאחר וחזר ל'יעלה ויבוא' ולא פתח ב'רצה' א"כ ל"ח שהזכיר ה'יעלה ויבוא' בתוך ברכת העבודה כי אם לפניו, דהא 'יעלה ויבוא' אינה ממטבע הברכה שנחשיבנה כפתיחת הברכה. ומאידך כמו"כ י"ל דהוי כאילו אמרה בתוך ברכת ההודאה ומה שאמר אח"כ 'ותחזינה' אי"ז רק הפסק ויהא כשח בשוגג באמצע ברכת ההודאה, וא"כ ה"ז נכלל במה שנחלקו הפוסקים במי שהזכיר יעלה ויבוא בברכת הודאה אם יצא, דדעת התהלה לדוד (סי' רס"ח ס"ו) שיצא בדיעבד ודעת המאמר מרדכי (סי' תכ"ב סק"ג) צריך שיחזור ויתפלל "ואם ליבו נוקפו יתפלל בתורת נדבה, אבל לדידי אין צריך". וע"ע אשי ישראל בתשובת מו"ר הגר"ח (רצ"ב) שצידד שכשהזכיר בג' אחרונות לא יצא.

ושאלתי נידון הנ"ל להגר"ק זצ"ל והשיב דאפשר דבדיעבד אף שחיסר תחילת הברכה אינו מעכב, ואף שהזכיר להיעלה ויבוא קודם שפתח בברכה וכנ"ל אכתי אפשר שבדיעבד יצא, ושוב שאלתי להבחיל"ח למו"ר הגר"ח (רצ"ב) והשיב דלא יצא, [ושו"ר שכ"כ בהליכו"ש (תפילה פט"ו ס"ה)].

שאלה: ש"ץ שחתם ביו"ט שחל בשבת או במוסף של שבת חול המועד 'מקדש ישראל והזמנים' ושכח להזכיר שבת [דדינו דלא

¹ במשנה ברורה (סי' תפ"ז סק"ז) כתב שבדיעבד אם לא הזכיר בחתימה רק 'שבת' או רק 'ישראל והזמנים' יש דעות בין האחרונים "ועי' בביה"ל שהכרענו דאם לא הזכיר רק שבת לבד אין לחזור הברכה משום זה" ושם בביה"ל (ד"ה מקדש) הניח בצ"ע בשלא הזכיר כי אם 'ישראל והזמנים' ובהליכו"ש (תפילה פ"ז ס"י)

הזכרת גשם. וע"כ לא ס"ל כסברת המהרש"ם בדעת הגרע"א, וס"ל דדבריו אפי' להא"ר, ויל"פ בסברת הדבר דמה שאנו מחזירין מי שלא הזכיר גשם וטל הוא משום משנה ממטבע שטבעו חכמים, ואולם בליל שבת שטבעו חכמים בברכת הש"ץ מטבע ברכה שאין בה הזכרת גשם וטל היא כמו שתיקנו שאין הזכרת גשם וטל מעכבת במטבע תפילת ליל שבת, אף אם נימא כהא"ר ומאמ"ר דכשהתפלל היחיד מעין שבע לא יצא.

ולפי"ז יתכן דדוקא אם שכח להזכיר גשם וטל יש ללמוד מתפילת הש"ץ דאינו מעכב במטבע תפילת ליל שבת, אבל לענין יעלה ויבוא דאינו בגדר מטבע תפילה אלא דין הזכרה לחוד², י"ל דאין ללמוד ממה שלא תיקנו להש"ץ להזכיר, שאף היחיד אינו מחויב בזה. ועי' בכה"ח (שם סקנ"ו) דמיייתי מחיי אדם דביו"ט החל בשבת אין תקנה ליחיד לצאת במעין שבע לפי שאין הש"ץ מזכיר בה של יו"ט, וכתב שם דלפי"ז ה"ה אם היה שבת חוה"מ ולא הזכיר יעלה ויבוא אין יוצא במעין שבע כיון שאין בה הזכרת המועד, עכ"ת^ד. [ומיהו לענין יו"ט החל בשבת י"ל דאף להמהרש"ם אין היחיד יוצא במעין שבע, דכשתיקנו תפילת הש"ץ לא תיקנוה אלא לתפילת שבת ולא לתפילת יו"ט].

לבקשת רבים מובא בזה סיכום מעשי לדיני לולב והדס מכתבי מורינו שליט"א

העלה ובכל גובהו, וכשאחד גבוה מחבירו יש מחמירים כשזה ניכר לעין וכשכופל וחופה את רובו סגי.

יש מהדרים שלא ליקח לולב שיש לו ב' תיומנים אם הם מופרדים זה מזה עד השדרה. כמו"כ יש לבדוק שלא יהיה העלה קטום בראשו אפילו בכל שהוא. וכן להדר שיהיה ישר.

הבא לקנות הדס יש לו לבדוק שיהא בארכו ג' טפחים העץ שמתחת העלים משלים לשיעור אבל נידון כהדס שרובו מחופה דכשר אבל למצוה בעינן שיהא כולו מחופה. שיעור האורך לכתחילה לדעת החזו"א 28.8 ס"מ, ובשיעורין של תורה כ' דיש להחמיר שיהא בשיעורו 30 ס"מ, ולכא' השיעור המדויק לדבריו 29.4 ס"מ, ובדיעבד סגי גם לחזו"א 24 ס"מ.

לכתחילה יש להקפיד שיהיה לח וירוק בלא יבשות, וביותר יש להקפיד על השלשה עלין שבראשו עי' שו"ע ס"ח ובמ"ב סקכ"א.

יש להקפיד לכתחילה שיהיו העלין בכל אורך שיעורו או עכ"פ בדיעבד ברובו משולשין שיצאו בקו שווה. כמו"כ יש לבדוק לכתחילה שלא נשר עלה בא' מן הקינים דאם נשר הו"ל כרוב. יש להקפיד שלא יהיה נקטם העץ ולמצוה מן המובחר בעינן שאף העלים שבראשו לא יהיו קטומים. יש מהדרים שיהיו העלים קטנים ושיהיו שוכבים על העץ. יש להקפיד שלא יהיו העלים תלויים כלפי מטה דבעינן שיהא ניטל כדרך גדילתו. יש מהדרים שלא יהיה קנה ההדס בחלקו העליון [אא"כ יש שיעור בלעדיו] רך, כ"כ באגלי טל.

הבא לקנות לולב יש לו לבדוק שיהא בשדרתו שיעור ארבעה טפחים, ומודד מן המקום שמתחיל לצאת עלים, ולדעת החזו"א צריך למדוד מעיקרו של העלה הגבוה מחבירו לפי שכנגד העלה הראשון הנמוך אין השדרה מכוסה בעלים מצידו השני. כמו"כ צריך לבדוק את התיומנים האמצעית אם לא נחלקה ולמצוה מן המובחר יש מחמירים שלא יהא נחלק אף במשהו.

לפי מנהג האשכנזים לוקחים לולב שלא סגור עם קאר"ה דלמחות נענועים בעינן לכססם בעלים. אם העלים מופרדים אף העלה האמצעי סגור עם קאר"ה י"א שהוא כשר לכתחילה כיון שאינו עשוי להיפרד ואין בזה את טעם המחמירים. אם סגור עם קאר"ה באופן שאם ינטל הקאר"ה עליו יהיו מופרדים כהימנך יש מחמירים, ובחוט שני כ' דאם מחמת הקאר"ה אין ההימנך ניכר כשר דתו לא מחסר בהדר.

יש להקפיד שלא יהיה יבש בראש העלה האמצעי ולדעת החזו"א אין זה מדינא וגם לחומרא אפשר דדוקא ביבשות שגורמת לו ליפול במיעוץ מעט דעל כן חשוב כניטל וכנקטם, וגראה שכן מצדד לדינא דמה"ט כ' דמצוי הדבר שהחמה שורפת ראש העלה בחודו ממש ומראהו אדום אבל הוא עומד בקשיותו ואינו בכלל יבש, ולהידור יש מהדרים שיהיה ירוק ושלא יהיה שרוף מהשמש.

יש מהדרים שלא יהיה העלה האמצעי נמוך משני העלים שבצידו והקה"י ס"ל דעדיף טפי שנשמר יותר.

יש לבדוק שהעלה האמצעי יהיה כפול, [אפשר לבדוק בחלק התחתון של העלה] כמו"כ יש לבדוק שתהא כפילותו בכל רוחב

² מיהו יל"ד בזה אם הוא תלוי בפלוגתת התוס' וחכמי פרונינצא אם הוא חשוב

2 מיהו יל"ד בזה אם הוא תלוי בפלוגתת התוס' וחכמי פרונינצא אם הוא חשוב

לרפואת הגאון רבי בצלאל בן הניה רחל בתושח"י

לרפואת הגאון רבי צבי יהודה בן פסיה בתושח"י